

Sectio II.

De subjecto Sacramenti Poenitentiae seu de poenitentis actibus singillatim consideratis, qui quasi-materiam proximam constituunt.

²⁷⁴ Subjectum poenitentiae est quilibet homo baptizatus, qui post baptismum peccatum commisit. Qui ergo aut baptizatus non est, aut post baptismum nihil peccavit, absolutionis incapax est. Incapaces igitur sunt omnes infantes ante rationis usum.

Ut autem homo proxime capax sit sacramentalem absolutionem ejusque effectum recipiendi, actus quosdam, jam supra indicatos, exercere debet, quibus non solum sese ad sacramentum disponat, sed etiam — quod in hoc sacramento peculiare est — materiam sacramenti proximam praebet. De singulis igitur poenitentis actibus, tum ut dispositio sunt justificationis, tum ut materia sacramenti sunt, tractemus oportet.

Caput I.

De Contritione.

§ 1.

De natura et efficacia contritionis.

De contritione id potissimum valet, quod dictum est, considerandam esse rationem necessariae dispositionis, et rationem materiae sacramentalis. Quare recte dicitur pars poenitentiae prae reliquis maxime necessaria.

I. Contritio generice definitur „dolor animi ac detestatio de peccato commisso, cum proposito non peccandi de cetero“. Trid. sess. 14 cap. 4.

II. Contritio alia dicitur perfecta (sive simpliciter *contritio*, presse et specificè sumpta), alia imperfecta, seu *attritio*, prout dolor et detestatio ex motivo perfectae caritatis concipitur, aut ex alio motivo quocunque, quod sit inferius caritate.

III. Contritio generice sumpta est absolute necessaria necessitate medii illi, qui grave peccatum (sive ante sive post baptismum) unquam commisit: necessitas vero praecepti inde consequitur. V. Trid. sess. 14 cap. 4: „Fuit autem quovis tempore ad impetrandam veniam peccatorum hic contritionis motus necessarius.“

IV. Effectus vero contritionis ille est, ut contritio perfecta hominem justificet etiam ante sacramentum re susceptum; attritio vero extra sacramentum re susceptum ad justificationem non sufficiat, sufficiat cum sacramento.

Ita, ut omittam textus S. Scripturae, Trid. sess. 14 cap. 4, theses Bajanae a Pio V., Greg. XIII., Urbano VIII. damnatae 31, 70, 71. (Denzinger *Enchir.* n. 911, 950, 951.)

V. Ut autem attritio cum sacramento poenitentiae justificet, debet aliquo modo cum eo conjungi atque ex voluntate recipiendae absolutionis procedere.

Uberior singulorum explanatio. Ad I. Propositum circa vitam ²⁷⁵ futuram aliquo modo in detestatione continetur, modo vera et efficax sit peccati detestatio. Qui enim in peccato commisso rationem peccati detestatur, hanc detestationem ad omne id extendit, in quo eadem ratio invenitur: porro in peccato futuro eadem ratio malitiae est, atque in praeterito. Utrum autem explicite et formaliter propositum concipi debeat neque, infra discutiendum erit.

Dolor vero et detestatio etiam in se motus diversi sunt, attamen ita cohaerent pro homine in hac vita, ut, ubi detestatio sit, necessario etiam dolor sequatur, et dolor verus et efficax peccati qua peccati adesse nequeat sine ejus detestatione: v. Suarez *de poenit.* disp. 3 s. 2, Lugo disp. 4 sect. 1, Reuter *theol. mor.* p. IV. n. 243. Detestatio igitur radix est et principalis affectus, qui per se tamen latius patet quam dolor. (Deus enim etiam detestatur peccata hominum, dolere non potest; imo peccata propria olim commissa detestantur Beati, non possunt autem amplius dolere.) Eo quod *dolor* additur, detestatio contrahitur ad certam speciem: quare etiam recte dici potest, *praecipue seu potius* attendendum esse, ut adsit dolor. Si enim dolor pro *dolorosa detestatione* sumitur, id verissimum est, siquidem habes detestationem *cum* suo complemento. Attamen si pro affectione distincta sumitur, non videtur satis recte praecipua vis in illo complemento poni, quum potius in ejus fundamento, unde vis et efficacia peccato contraria oriatur, detestationem dico et aversionem animi a peccato, sit collocanda.

Ad II. 1. Quaeiebant aliqui ex veteribus theologis, utrum ad contritionem, quae justificet, necessarium sit motivum ipsius perfectae caritatis, an etiam aliarum virtutum, quae proxime Deum spectant, ut religionis, gratitudinis etc. motivum sufficiat. Vide Lugo *de poenit.* disp. 5 n. 10 sqq. Attamen prorsus dicendum est, requiri motivum perfectae caritatis, quum 1) Sacra Scriptura ad perfectam seu *totius cordis* conversionem ad Deum remissionem peccatorum restringat (Deut. 4, 29; Jer. 29, 13); *totius cordis conversio ad Deum* autem non habeatur nisi in ipsa caritate; et 2) Trid. sess. 14 c. 4 ab attritione, quae per se sola ad justificationem non sufficiat, tantum eam contritionem, quae *caritate* perfecta sit, distinguat.

2. Quale autem *caritatis* motivum esse debeat, discendum est ex iis, quae de virtutibus theologis disputata sunt, videlicet sufficere quodlibet divinum attributum, modo *ut divinum*, i. e. *summe* perfectum concipiatur.

Ad III. 1. Re ipsa peccatum grave non remitti hominemque Deo ²⁷⁷ non reconciliari sine aliqua retractatione a peccatore facta seu sine ulla poenitentia, fide certum est, ut praeter alia fidei documenta Trid. sess.

14 l. c. demonstrat, ideoque poenitentia necessaria est necessitate medii¹. At quamquam Deus in hoc ordine nunquam peccatorem in gratiam et amicitiam iterum recipit, nisi de peccatis doluerit, inde non sequitur, Deum absolute non posse aliter agere, quasi internam repugnantiam id involvat. Posse enim id absolute fieri, antiquiores scriptores ex schola S. Thomae communiter docuerunt (v. Suarez *de poenit.* disp. 9 sect. 4 n. 3 sqq.), atque cum illis docent ipse Suarez, Bellarm., Bonav., Scotus cum sua schola, Lugo (*de poenit.* disp. 7 n. 108) aliique quam plurimi. Rationes autem, quae rem plane evincere videantur, l. c. legere licet.

Nihilominus convenientissimum esse, Deum noluisse id facere eumque plane statuisse, ut homo ipse etiam sese a peccato positive avertat atque Deo invitanti atque excitanti obviam eat, probatione non eget.

2. Hinc sequitur, necesse esse homini, post peccatum patratum de eo dolere, imo ita dolere, ut re ipsa veniam consequatur — aliter enim finem suum ultimum projiceret —, i. e. aut perfecta contritione dolere, aut cum debita praeparatione sacramentum poenitentiae recipere: eaque obligatio, quia est circa medium salutis necessarium, saltem in probabili mortis periculo urget.

278 3. At videndum est, num aliunde fortasse etiam obligatio contritionis existat, sive propter Deum, cui offensa illata est, sive propter ipsum hominem, qui quovis momento mori possit et qui graviter semel lapsus difficiliter alia gravia peccata vitaturus sit.

R. 1. Offensa Dei sive injuria quaedam ei per peccatum illata ratio quidem esse poterat, cur Deus statim retractationem peccati exigeret; at de facto non exegit neque jus suum cum illo rigore urget, idque convenienter, ne peccata infinites multiplicentur. Attamen qui per tempus valde diuturnum reconciliationem cum Deo prorsus negligat, divinam amicitiam atque divinum jus quodammodo despiciere videtur, atque ita novâ injuriâ Deum afficere. Quale tempus adeo notabile sit, accurate definiri nequit: spatium aliquot annorum certo notabile est; qui vero tempore ab Ecclesia confessioni assignato reconciliationem cum Deo facit, ab hoc novo injuriae peccato immunis per se videtur.

R. 2. Illa possibilitas moriendi ante reconciliationem cum Deo factam urgentissimum quidem motivum est, ut homo semper sibi provideat: at si speciale periculum mortis non adest, illa communis possibilitas non sufficit, ut dilatio poenitentiae pro novo peccato gravi habeatur. Quare ille, qui fortasse morte praeventus fuerit inopinata, poenas quidem aeternas pro peccato non deletio luiturus est; at novi peccati gravis dilatae poenitentiae reus non erit.

R. 3. Nihilominus obligatio conversionem adeoque *contritionem* post peccatum grave non diu differendi videtur prorsus asserenda esse ex ea causa, quod homo in statu peccati proximam facultatem superandi alias graves tentationes non habeat ita expeditam, ut re ipsa non

¹ Venialia autem peccata non eandem formalem retractationem semper necessario requirere, ut remittantur, virtute sacramentorum accedente, satis probabile est. Cf. infra de dolore et confessione ad remissionem peccatorum venialium necessariis.

lapsurus sit. Nam lex divina in distribuendis gratiis ea est, ut solis amicis suis efficaces illas gratias dare Deus consueverit. Quare, ut in alia quaestione de obligatione actus caritatis eliciendi diximus, ita in hac consimili re S. Alph. prudenter dicit, videri esse in se gravem obligationem contritionem vel reconciliationem cum Deo non ultra mensem differendi: l. 2 n. 8 et l. 6 n. 437. Cf. quae habes vol. I. n. 322.

Ceterum quum peccatum subjectivum a morali aestimatione hominis dependeat, neque multi sint, qui id attendant, confessarius quoad praeteritam vitam poenitentis non debet sollicitus esse in deprehendis illis peccatis, neque quoad futuram vitam in docenda hac determinata obligatione: sollicitus autem multum esse debet, ut — peccati novi per omissionem committendi mentione quidem non facta — aliunde stimulos adjiciat poenitenti, ut quam primum post graves lapsus saltem per perfectam contritionem, aut etiam data occasione per confessionem veniam quaerat. Tristis enim experientia docet, post primum lapsum, nisi citissime reparatur, innumeros lapsus sequi consuevisse.

Ad IV. 1. Quamquam contritio caritate perfecta hominem justifi-279 ficat, antequam sacramentum poenitentiae (vel baptismi) re suscipiat, ut Trid. docet l. c., tamen idem Concil. eodem loco docet, „reconciliationem ipsi contritioni sine sacramenti voto, quod in illa includitur, non esse abscribendam“.

Votum vero sacramenti 1) non necessario continet propositum, illud quam primum suscipiendi, 2) neque necesse est votum seu desiderium explicite concipi, ut ex doctrina theologorum et Ecclesiae satis certum est. Sufficit igitur illud votum sacramenti, quod *eo ipso existit*, quod aliquis actum perfectae contritionis seu caritatis elicit. — Ceterum quomodo id explicandum sit, quod dicitur, reconciliationem cum Deo *voto sacramenti* adscribendam esse, sume ex Lugo *de Euchar.* disp. 3 n. 24 sqq., et ex iis, quae supra dixi de *sacram. baptismi* n. 55 et 57.

2. In remissione peccatorum venialium illam relationem ad sacramentum, seu sacramenti votum non esse necessarium, ex eo evidens est, quod peccata venialia non indigent secundum divinam institutionem remissione vi sacramenti quaerenda, quia non solum sacramentali absolutione, sed docente Trid. Conc. (sess. 14 c. 5) „multis aliis remediis expiari possunt“. Quare eorum reatus culpa 1) certo deletur contritione perfecta, quae et quatenus etiam ad venialia peccata sese porrigit; 2) etiam extra sacramentum perfecta contritio non videtur requiri, sed sufficere videtur imperfectior dolor, qui ad attritionem pertinet; 3) attamen non quamlibet attritionem, etsi afficiat peccata venialia, ad quaelibet venialia peccata extra sacramentum remittenda sufficere dixerim — aliter enim nunquam per sacramentalem absolutionem primo delerentur, nisi in eo, qui simul mortalia peccata accusanda haberet: quod vix probabile videtur.

Quare non sine gravi fundamento Lugo (disp. 9 n. 32 et 33) ita opinatur: „Ut per solum actum attritionis peccatum veniale quoad culpam tollatur, Deus non exigit eandem dispositionem pro omnibus venialibus,

sed pro gravioribus perfectiorem attritionem, pro levioribus minus perfectam . . . Qualis autem et quanta dispositio exigatur a Deo ad remissionem singulorum venialium, nos scire non possumus. . . . Fateamur, non semper remitti peccata venialia quacunq. attritione, nisi per fervorem vel alia pia opera adjuvetur.“ Igitur ut extra sacramentum attritio peccata venialia remittat, videtur exigi pro eorum majore minoreve gravitate aut certus attritionis fervor, aut aliorum piorum operum adjumentum. Quodsi verum est, facile intelligitur, quomodo alia multa remedia sint, quibus peccata venialia remittantur. Imo opinari licet, quotiescunq. per augmentum gratiae quomodocunq. causatum Deus animam justam ad novum amplexum et osculum pacis in Spiritu Sancto admittat, toties aliquid venialis culpae, cujus affectum homo deposuerit, deleri, ut sic magis magisque sine ruga et macula coram Deo appareat.

280 Ad V. 1. Propositio sub V enuntiata refertur ad eam doctrinam, secundum quam actus poenitentis non solum ejus dispositio interna sit, sed etiam materia „ex qua“ sacramenti. Quae si vera est, ad sacramentum poenitentiae non solum ea intentio poenitentis requiritur, qua susceptio fiat voluntaria, sed etiam ille actus, quo dolorem voluntarie dirigat ad sacramentum. Quoniam autem re vera illa opinio probabilis saltem, imo communior est, practice ejusmodi directio ex parte poenitentis — saltem ante factum — prorsus est procuranda.

Igitur 1) dolor, qui conceptus quidem est de peccatis, sed nullam relationem ad sacramentalem absolutionem recipiendam habuit aut habet, *dubium* efficit valorem absolutionis.

2) Neque tamen id necessario requirendum est, ut ex voluntate confitendi prius habita poenitens dolorem eliciat; sed sufficit, ut a) aut hoc ipsum egerit (qui modus utique plane communis est); aut b) ut dolore concepto ad confessionem faciendam moveatur, et dolorem adhuc aliquo modo perseverantem et coexistentem cum confessione re ipsa conjungat; aut c) ut tempore intermedio inter confessionem peractam et absolutionem dandam dolorem eliciat — id quod per se periculosum est, quia facile accidere potest, ut absolutio pronuntietur, antequam verus dolor conceptus sit¹.

¹ Totius igitur nodus quaestionis in eo est, ut explicetur, non utrum aliqua ordinatio doloris ad sacramentum recipiendum requiratur, sed quaenam ordinatio dicenda sit necessaria. Nam neque omnem ejusmodi ordinationem excludi vel negligi posse, cum probabilitate defenditur, neque omnimodam ordinationem vel intentionem sacramenti praehabitam requirere, utpote quod etiam sine ratione postularetur, veritati et prudentiae consentaneum est.

Aliquam igitur ordinationem doloris ad sacramentum dixi necessariam videri. Nam dolor non est tantum dispositio ad justificationem in sacramento poenitentiae recipiendam, sed est etiam hujus sacramenti quasi partialis materia. Ex qua catholica doctrina in Tridentino tradita, immerito tamen concluditur, ipsam doloris excitationem sive dolorem *in fieri*, ut ajunt, constituere materiam proximam sacramenti, quum potius dicendum sit, dolorem excitatum sive „in facto esse“ constituere sacramenti materiam eamque non in se et per se proximam, sed illam proximam evadere per confessionem et in conjunctione cum illa. Dolor enim confessionem quasi informare seu accusationem dolorosam et reconciliationi cum Deo ineundae aptam

2. Dolorem vero, dum ex desiderio reconciliationis cum Deo ortus sit, aut ad quaerendam confessionem fugamque peccati ejusque

reddere debet. Quum primum igitur dolor ad confessionem aliquo modo coexistens refertur, habetur dolor qui proxime materiam sacramenti constituit, neque necesse est, ut jam ante dolorem excitandum confitendi voluntas hominem occupaverit. Simili fere modo aqua est materia baptismi; at inde non efficitur, aquam debere ex intentione sacramenti esse praeparatam. Sufficit omnino eam existentem adhibere et hoc modo ad sacramentum ordinare. Posse autem etiam eum dolorem, qui non ex praevia sacramenti suscipiendi voluntate conceptus est, adhuc aliquo modo existere, ita ut dolor perseverans ad sacramentum ordinetur: non est, cur dubium videatur. Qui enim e. g. dolore permotus confitendi occasionem quaerit, aut ea oblata utitur, certe dolorem de peccatis non deposuit, sed in illo perseverat, etsi neque tunc hujus doloris actualis reflexam conscientiam, neque postea certam illius memoriam habet. Quare sine sufficienti ratione Lacroix l. 6 p. 2 n. 687 pro necessitate dolorem ex intentione confessionis eliciendi dimicans „alias, ait, non est actio sacramentalis, sicut ablutio facta sine intentione baptizandi, quamvis immediate post referretur ad baptismum et adderetur forma, non esset actio sacramentalis . . . et si ordinandus poneret contactum materialium sine intentione sacramenti, non ordinaretur valide“. Nam ut omitam illam dissimilitudinem nostrae quaestionis, quod, ut supra dixi, dolor non est in se et per se proxima materia sacramenti, ut ablutio et traditio instrumentorum est baptismi et ordinis proxima materia: certe si quis ex alia prorsus intentione instrumenta tangere coepisset et tangere pergens intentionem recipiendi ordinem haberet, nemo diceret, tali tactu sacramentum valide conferri propterea non posse, quia actio tangendi non suscepta est ex intentione sacramenti; nam sufficit eam cum vel ex illa intentione continuatam esse. Ergo idem dic de dolore quoad sacramentum poenitentiae. Concludamus ergo: eum dolorem sufficere, qui cum voluntate sacramenti aliquo modo coexistat. Ceteroquin alia quoque animadversione patebit, ea, quae ab adversariis postulari possunt, adesse in omni dolore, ex quo homo postea ad recipiendum sacramentum procedit, modo ne — id quod nulla ratio suadet — hanc intentionem expressam et reflexam requirant. Nam praeterquam quod continuatus ille dolor et aliquo modo usque ad confessionem perseverans tum ex vel cum confessionis intentione fiat, hanc intentionem fortasse ab initio, quando actus elici coeptus est, modo conditiones a Trid. sess. 14 cap. 4 recensitas habeat, ex ipsis illis conditionibus colligere licet. Nam considerate Patres Tridentini attritionem, si cum spe veniae et voto praestandi reliqua conjuncta sit, esse praeparationem sive dispositionem ad justificationem in sacramento recipiendam dixerunt. Spes enim illa veniae, ne temeraria sit, non in sola attritione fundatur, quippe quam per se insufficientem esse ad remissionem peccatorum accipiendam non ignoretur, sed necessario includit voluntatem id addendi, quo attritio compleri debet. Compleri autem ex divina institutione debet sacramento poenitentiae. Quilibet ergo, qui attritionem cum spe veniae concipit atque necessitatem eam per sacramentum complendi plane novit, eo ipso implicite voluntatem habet adhibendi sacramentum poenitentiae, quo omnia, quae ad remissionem necessaria sunt, compleantur atque justificatio recipiatur. Sicut igitur ille, qui statuit accedere ad sacramentum poenitentiae, de spe veniae actualiter concepta sollicitus esse non debet, ut sq. § dicitur — etsi optimum est etiam illum actum cum majore mora et reflexione elicere —: ita e contrario, qui spem veniae elicit, vix dubitare potest de ea voluntate seu intentione sacramenti, quae in vel cum dolore requiritur.

Necessaria igitur doloris ad sacramentum ordinatio atque confessionis cum dolore necessaria unio adest in sequentibus:

1. Si quis post peccatorum suorum enarrationem ante absolutionem dolorem elicit, vel a confessario ad contritionem perducitur. (Attende tamen, dolorem eo usque differre, propter periculum in tam brevi tempore deficiendi postea in dolore, ex se non licere.) Quamquam enim sola illa enarratio peccatorum dolorosa (prout